

spravedlnosti, která neulpívá na úvahách odtržených od reality, ale naopak plně respektuje kriticko-teoretický přístup k dané problematice. V kontextu českého politického myšlení je navíc tato kniha prozíravým vhledem do stavu diskuse na daná témata za našimi hranicemi a při pozorném čtení může také ukazovat limity prakticko-politické a teoretické diskuse u nás.

Poznámky

1 Na tomto místě bych rád upozornil, že Nancy Fraser užívá termínu *vestfálský* do jisté míry jako označující synonymum pro *teritoriální* (jednou jsou hlediskem dějiny, podruhé su-

verenita). Někdy tohoto termínu použije z toho důvodu, že taková formulace přesněji vyjadřuje povahu národního vestfálského teritoriálního státu. Termín *keynesiánsko-vestfálský rámec* užívá Fraser tehdy, když chce vedle teritoriality národního státu vyzdvihnout i případné sociálně-demokratické tendence sociálních států v řízení ekonomiky.

2 Obdobně postupuje i v případě rovin uznání a přerozdělování.

3 Poslední formou politické nespravedlnosti je relativně nenáročný problém spočívající v nerovné politické reprezentaci. Jedná se např. o propad hlasů poražených ve většinovém volebním systému.

AKTIVNÍ OBČANSTVÍ ŽEN V KONTEXTU PÉČE / JANA HAMPEJSOVÁ
HOBSON, BARBARA (ED.). 2000. *GENDER AND CITIZENSHIP IN TRANSITION*.
NEW YORK: ROUTLEDGE.

LISTER, RUTH. 2003. *CITIZENSHIP: FEMINIST PERSPECTIVES*. SECOND EDITION.
NEW YORK: PALGRAVE MACMILLAN.

Jak sborník Barbary Hobson, tak také kniha Ruth Lister zkoumají koncept občanství především z genderové perspektivy. Obě odkazují na definici občanství podle T. H. Marshalla: „Občanství je status, který je udělen těm, kteří jsou plně začleněni do společnosti. Všichni, kteří mají status, jsou si rovni s ohledem na práva a povinnosti, na které je status vázán“ (Marshall 1950: 28–29). Obě autorky se také shodují v tom, že na základě sociálně-politických změn, jakými jsou globalizace, migrace a rostoucí význam multikulturní společnosti, je nutné redefinovat pojem občanství tak, aby správným způsobem reflektoval vzájemný vztah práv a povinností. 90. léta minulého století, na která práce obou autorek odkazují, dostala označení jako období globálních ekonomických krizí, které vedly ke snižování sociálních výdajů jednotlivých států. Tyto události měly za ná-

sledek, že odpovědnost za péči se přesunula na jednotlivce a jejich nejbližší, tedy práva a povinnosti související s péčí byly přesunuty na rodinné příslušníky, zejména ženy.

Péče je jednou ze základních dimenzí konceptu občanství. Existují různá pojetí péče v rámci jednotlivých feministických teorií. Například marxistický feminismus upozornil na produktivní charakter domácí práce a péče a kritizoval převládající genderové rozdělení práce na re-produktivní (ženskou) a produktivní (mužskou) práci, jež slouží jako základ genderové nerovnosti. Různá pojetí péče překračují dichotomii veřejného a soukromého a také hranici mezi placenou a neplacenou péčí. Ačkoli se navzájem liší, jsou důkazem toho, že denní péče není limitována pouze soukromými vztahy, ale je hluboce provázána v obou sférách.

ní jiné formy formální péče nebo dotací místních zařízení péče, pro malé a střední podniky to představuje zásadní problém. Tím je celá odpovědnost za péči privatizována, přenechána převážně rodičům a společnost se tak vyvazuje ze své odpovědnosti podílet se na reprodukci společnosti a zajištění péče. Institucionální systém veřejné péče o děti je v České republice navíc komplikován dogmatickou hranicí tří let. Do tří let jsou totiž děti umísťovány v jeslích, které spravuje Ministerstvo zdravotnictví a od tří do šesti let pak ve školkách spadajících pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Péče o děti do tří let je tak medicalizována a nároky na tato zařízení jsou velmi přísná. Žádné vědecké studie ale jednoznačně nepotvrzují hranici tří let jako zlomovou, naopak schopnost dětí pohybovat se v kolektivu bez rodičů je velmi individuální. Zásadním krokem vpřed by tedy bylo sjednocení systému veřejné péče o děti a vytvoření institucí, ve kterých by mohly být v malých kolektivech umísťovány děti jakéhokoli předškolního věku.

Zároveň, jak ukázala Alena Křížková a Marta Vohlídalová, český trh práce je stále nepřátelský k rodičům a vzhledem k převládajícímu tradičnímu uspořádání rolí zejména k ženám s malými dětmi, které jsou jednou z nejvíce ohrožených skupin dlouhodobou nezaměstnaností. Zahraniční zkušenosti přitom vypovídají o tom, že porodnost stoupá, pokud je ženám, na kterých stále leží velká část odpovědnosti za péči o děti a další závislé členy společnosti, umožněn návrat na trh práce. Ačkoli je míra zaměstnanosti žen v ČR relativně vysoká (v roce 2006 bylo zaměstnáno necelých 57 % žen z populace žen od 15 do 64 let), narození dítěte znamená velký pokles zaměstnanosti, v populaci žen s dítětem do šesti let je zaměstnanost téměř o 40 procentních bodů nižší než žen bez dětí. Je to dáno rovněž bezprecedentně dlouhou rodičovskou dovolenou a možností pobírat rodičovský příspěvek až do čtyř let věku dítěte. Taková dlouhá pauza znehodnocuje kvalifikaci žen, zejména v některých rychle se vyvíjejících oborech, a do značné míry komplikuje návrat žen do zaměstnání.

Péče v sobě zahrnuje systémy znevýhodnění, jakými jsou gender, rasa/etnicita a třída. Genderově je péče navázána na hierarchickou dichotomii femininity a maskulinity, v níž je spojována s převážně femininními vlastnostmi, jakými jsou například něha, láska a starostlivost. Protože jedním ze zásadních aspektů péče je emocionalita, která je připisována převážně ženám, je na pozadí hierarchické dichotomie maskulinity a femininity péče podhodnocena. S péčí souvisejí také mocenské vztahy nejen mezi těmi, kdo péči poskytují a těmi, kdo ji získávají, ale také mezi rodiči a dětmi a rovněž mezi partnery navzájem.

Barbara Hobson, editorka sborníku *Gender and Citizenship in Transition*, je profesorkou sociologie a genderových studií na Stockholmské univerzitě a je rovněž ředitelkou komparativních genderových studií při Advanced Research School. Zabývá se především genderem a občanstvím, ekonomickou závislostí žen a sociálním občanstvím. Ruth Lister je autorkou druhé recenzované knihy – *Citizenship: Feminist Perspectives*. Je profesorkou sociální politiky na univerzitě v Loughborough. Pracovala rovněž jako ředitelka nadace Child Poverty Action Group a je členkou komise pro sociální spravedlnost ve Velké Británii. Publikovala řadu článků na téma chudoby, sociálních reforem a občanství žen.

Sborník Barbary Hobson obsahuje deset článků, které byly mimo jiné prezentovány na mezinárodní konferenci v roce 1994 konané ve Švédsku s názvem „Crossing Borders: International Dialogues on Gender, Social Politics and Citizenship”. Hobson vybrala do sborníku články autorek, které se od sebe lišily různými kontexty v různých zemích (za Českou republiku je uveden článek Hany Havelkové *Abstract Citizenship? Women and Power in the Czech Republic*) a kterým se nejlépe podařilo vystihnout otázku: „Jakým způsobem byly genderové hranice občanství pozměněny a k jakým konfliktům tím došlo?” (Hobson 2000: xi). Autorka rozdělila sborník tematicky do tří hlavních částí. V první se autorky zabývají dilematy občanství, jakými jsou například veřejná a soukromá sféra a vztah rovnosti a roz-

dílnosti. Druhá část sborníku zkoumá genderové proměny v postkomunistických a západních evropských zemích, témata inkluze a exkluze a převládající diskurs ve veřejné a soukromé sféře. Poslední část sborníku se věnuje problematice péče.

V první části knihy se Ruth Lister věnuje teoretickému rámci, ve kterém rozpracovává jednotlivá témata a dilemata týkající se konceptu občanství z feministické perspektivy. V druhé části se autorka zabývá rozdělením soukromé a veřejné sféry a poté přechází k praktickým a politickým opatřením. V této části autorka aplikuje teoretický rámec uvedený v první části knihy na politická dilemata, významná pro politické a sociální občanství žen. Lister se v konceptu občanství snaží zkombinovat analytický přístup z politických, sociálních a feministických disciplín s literaturou, která se zabývá problematikou migrace a národních států. Stejně tak jako autorky ve sborníku, také Ruth Lister analyzuje koncepty genderového občanství a doplňuje je o přístup „diferencovaného univerzalizmu“. Diferencovaný univerzalizmus představuje určitý směr v teorii občanství, který kombinuje univerzální požadavky s požadavky na začlenění odlišnosti. „Diferencovaný univerzalizmus je přístup, který se vyznačuje začleněním univerzálního občanství definovaném v odlišnosti“ (Lister 2003: 68). Princip diferencovaného univerzalizmu lze například uplatnit u požadavků žen na rovné občanství s muži. V konceptu univerzálního občanství mohly ženy dosud zvažovat jen dvě možnosti: buď mohly přijmout požadavky univerzalizmu založeného na principu rovnosti mužů se ženami, anebo zvolit opačný směr a vydat se cestou odlišnosti žen od mužů. V obou případech platilo to, že normou je muž a s touto normou občanství je následně občanství žen poměřováno. Kategorie, které se v konceptu univerzálního občanství navzájem překrývají, leží mezi univerzální etikou spravedlnosti a specifickou etikou péče a také mezi ideály nezávislosti a vzájemné závislosti. Z tohoto důvodu se feministické teorie snaží o rekonstrukci univerzálního občanství prostřednictvím plu-

Mezinárodní srovnání by přitom mohlo sloužit jako inspirace pro nastavení české rodinné politiky. Zatímco Sylva Ettlerová z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí srovnávala vybrané země podle zařazení do Esping-Andersenovy typologie sociálních států, Steven Saxonberg explicitně zdůraznil, v čem by mohl být konkrétně švédský model inspirací pro Českou republiku. Například zavedení otcovské kvóty ve Švédsku vedlo k nárůstu času, který otcové tráví se svými dětmi, dnes se zde otcové podílejí na rané péči až 20 % z celkového času. Jak upozornila Hana Maříková, v České republice je pouze 1 % mužů ze všech osob pobírajících rodičovský příspěvek. Navrhovaná kvóta pro otce v délce jednoho týdne je v tomto směru spíše kosmetickou úpravou. Zároveň, jak padlo v panelové diskusi, může být naopak kontraproduktivní, protože během jednoho týdne péče o dítě může vypadat skutečně spíše jako dovolená než jako časově i fyzicky náročná činnost. Pro skutečné vytvoření bližšího vztahu otce s dítětem je navíc důležité, aby s ním byl po určitou dobu doma sám. Logicky se tedy nabízí strategie kratší doby, po kterou je doma matka, a poté otcovská kvóta, kterou bude čerpat otec v době, kdy matka dítěte bude zaměstnána. Ve Švédsku je rodičovská kratší než v ČR – 13 měsíců a poté čtyři měsíce s fixním nižším příspěvkem. Na druhou stranu je ale mnohem výše oceněna než u nás – až 90 % platu před narozením dítěte (80 % garantuje stát, 10 % je často vyjednáno odbory od zaměstnavatele). Saxonberg v této perspektivě rovněž zhodnotil navrhovanou reformu rodinné politiky v ČR jako možný krok správným směrem, ale zcela nepatrný. Vládní návrh podpory rodin s dětmi na konferenci představila Kateřina Příhodová. Nový český systém ve svých důsledcích vlastně nic nezmění. Bude sice umožněno rychlejší čerpání rodičovské, ale pouze pro ty příjmové kategorie, které dosáhnou mzdy zhruba 16 500 Kč. Zatím rovněž nevypadá, že bude rozšířena kapacita veřejných zařízení péče o děti, takže rodiče dvouletých dětí, kteří se budou chtít vrátit do zaměstnání, s velkou pravděpodobností neuspějí s nalezením místa pro své dítě ve školce. Možnost rychlejšího čerpání rodičovského příspěvku

ralismu a genderové inkluze. „Na místo mužské normy, spojované s univerzalismem, je občanství ztělesňováno diferencovaným univerzalismem, který nabízí rovný status ženám a mužům právě v jejich rozdílnosti“ (Lister 2003: 197). Cílem diferencovaného univerzalismu je skloubení feminismu a multikulturalismu, což bylo hlavním problémem feministických teorií 90. let.

Trudie Knijn, Clare Ungerson a Stina Johansson přispěly svými esejemi k problematice péče do sborníku Barbary Hobson. Trudie Knijn ve své esejí *Racionalizovaná marginalizace péče: čas jsou peníze, že ano?* kritizuje racionalizaci péče ve smyslu tržní efektivity a zároveň propojení péče a femininity a popírání vzájemné závislosti mezi individuui. Podle Trudie Knijn se denní péče ocitá v ohrožení: „[V]šechny formy denní péče jsou vystaveny režimu racionalizace, ztrácejí tak svůj smysl v procesu tržního uvažování“ (Knijn v Hobson 2000: 201). Podobným způsobem upozorňuje i Ruth Lister na koncept péče, který je oproti placenému zaměstnání brán jako druhotný, méněcenný. Pro Lister je klíčovým tématem hodnota péče, kterou získala v kontextu občanství, a pochopení péče jako politického ideálu a zásadní lidské zkušenosti. To znamená takovou hodnotu péče, která by dokázala provázat veřejnou i soukromou sféru. V kontextu sociálního občanství, ve kterém je stále upřednostňován občan s vlastním příjmem před občanem poskytujícím péči, se objevuje problém označení žen za „občany druhé kategorie“.

Stejně jako Ruth Lister, i Clare Ungerson vychází z britského kontextu, ve kterém podle ní neformální péče začíná být čím dál tím více komodifikována. Společné pojítka formální i neformální péče nachází Ungerson v prvku práce a lásky, které obě formy péče zahrnují. Ungerson svůj argument dokládá takto: „Říkat, že se pouze neformální péče týká lásky, je jako tvrdit, že neformální péče je nezbytně lepší – a takový argument je nebezpečný, zejména pro ženy-pečovatelky v domácím prostředí“ (Ungerson in Hobson 2000: 174). Z tohoto důvodu se Ungerson snaží o skloubení for-

mální i neformální péče takovým způsobem, aby se na obě formy péče pohlíželo jako na aktivní činnosti.

Clare Ungerson vychází ve svém článku *Komodifikace péče: současná a budoucí politická opatření* z konceptu tzv. quasi mzdy. Quasi mzda je obdoba mzdy, ale s tím rozdílem, že je obvykle symbolická a nižší, než je stanovená minimální mzda na trhu práce. Stejně jako rodinné příslušnice a příslušníci, tak také dobrovolné pečovatelky a pečovatelé v určitých případech mohou být placeni za vykonanou práci, dostávají tedy quasi mzdu za poskytnutou péči. Nebezpečí této formy mzdy se skrývá v příliš nízkém ohodnocení péče, což může vést k prohlubování genderových nerovností na trhu práce. Navíc není jasná nikdy ani hranice, kdy už za péči platit a kdy ještě ne.

Podobně jako Clare Ungerson termínem quasi mzda, také Stina Johansson se zabývá termínem quasi trh ve svém článku s názvem *Vytratil se snad ráj pro ženy?: Sociální služby a péče na švédském quasi trhu*. Quasi trh představuje místo, ve kterém se slučuje soukromá a veřejná sféra a ve kterém dochází k odměňování poskytovatelek a poskytovatelů péče již výše zmíněnou quasi mzdou. Na quasi trhu existují celkem čtyři možnosti získání péče. Nejzajímavější je pro porovnání možnost poskytování placené neformální péče ve Švédsku s britským kontextem, který v článku představuje Clare Ungerson na příkladu péče o stárnoucí a handicapované občany.

Stina Johansson ve svém článku uvádí, že v 90. letech došlo ve Švédsku ke snížení státem poskytované péče stárnoucím občanům a k jejímu nahrazení neformální péčí blízkými. Toto opatření mělo za následek: „že se snížila poskytovaná pomoc v domácnosti starším ženám ..., avšak pro starší muže zůstala dosavadní péče nezměněna“ (Johansson in Hobson 2000: 252). Autorka z tohoto opatření vyvozuje dva závěry s genderovým podtextem: od starších žen se očekává, že jsou schopné se o sebe postarat samy na rozdíl od starších mužů, a pokud ne, tak se automaticky předpokládá, že se o ně postarají jejich nejbližší, nejčastěji dce-

se tak otevře jen těm zámožnějším, kteří si budou moci dovolit platit soukromou pečovatelku. I v tomto směru tedy logika rodinné politiky odpovídá celé logice reformy veřejných financí – vyšší příjmové skupiny na ní vydělají, zatímco nižší příjmové skupiny na ní prodělají. Nebudou totiž moci využít ani zkrácené formy čerpání rodičovského příspěvku, ani připravované podpory individuální péče nerodičovskou osobou prostřednictvím reformy živnostenských oprávnění a na trhu práce budou i nadále znevýhodněny kvůli nedostatku míst ve veřejných institucích péče o děti. Reforma české rodinné politiky je více než žádoucí, nicméně v podobě, v jaké je v současnosti navržena, neodpovídá principu podpory rovných příležitostí žen a mužů, skutečně flexibilnímu nastavení podpory rodin a pojetí péče jako společenské odpovědnosti, naopak nadále spíše podporuje privatizaci péče a konzervuje tradiční role žen a mužů a nerovnosti ve společnosti. Zároveň nesměruje k naplnění cílů evropské politiky, která by se měla stát alternativou k celosvětově sílící neoliberální politice.

ZPRÁVA Z 8. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE EVROPSKÉ SOCIOLOGICKÉ ASOCIACE „KONFLIKT, OBČANSTVÍ A OBČANSKÁ SPOLEČNOST“ / Marta Vohlídalová

Ve dnech 3. až 6. září 2007 hostilo skotské město Glasgow v pořadí již 8. konferenci Evropské sociologické asociace (ESA). ESA je sdružení evropských sociologů a socioložek zabývajících se různými oblastmi tohoto oboru. Vedle vědeckých a akademických cílů a snahy vytvářet sítě mezi badateli a badatelkami jsou cíle ESA i politické. Klade si ambice zasahovat do debat o směřování Evropské unie a dění v evropském prostoru. Možná právě z tohoto důvodu bylo pro letošní konferenci vy-

ry. Protože tedy došlo ke snížení poskytované veřejné péče, byly ustaveny jiné formy placené neformální péče. Jednou z forem, kterou mohli starší a handicapovaní lidé dostat, byl systém poukázek, které následně směnili za poskytnutou službu. „Poukázky, které se dají směnit za poskytnutou službu, se ve švédském kontextu příliš neujaly a většinou byly směnitelné pouze za druh péče, jakým je úklid, nákup nebo doprovod“ (Johansson in Hobson 2000: 253). Na rozdíl od Švédska zvolili ve Velké Británii jinou strategii, a to příspěvek pro starší a handicapované osoby vyplácený v penězích. Jak výzkumy ukázaly, tento příspěvek byl nejen genderově korektní, byl poskytnut ženám i mužům, ale byl také velice žádaný. Ungerson uvádí, že například v okrese Kent byl o příspěvek značný zájem, a rovněž dodává, že posloužil svému účelu: „Příspěvky jsou řádně využívány na pomoc v domácnosti, někdy téměř na 100 %“ (Ungerson in Hobson 2000: 179). Jak z výzkumů vyplývá, pro spokojenost těch, kteří péči poskytují, a rovněž těch, kteří ji přijímají, je vhodnější, když je péče komodifikována, i když jen symbolickou částkou.

Knijn poukazuje na další problém poskytování péče, a to na její závislost na třech dispozicích: čase, blízkosti a ochotě. Tyto tři dispozice jsou ale v dnešní společnosti pod značným tlakem. Tlak vyvíjený na čas žen, blízkost a ochotu poskytovat péči má zřejmé důsledky na množství osobní péče, kterou ženy mohou potřebným věnovat. Příčiny problémů, které mají pracující ženy při kombinaci péče a práce, mohou být shrnuty do dvou faktorů: pracovní místa jsou stále uspořádána tak, že nedovolují ženám poskytovat péči, a druhým faktorem je, že muži odmítají sdílet zodpovědnost a nést důsledky za péči o své blízké. Friedan (1981) a Hochschild (1989) se proto domnívají, že poskytování menšího množství péče není pouze problémem žen, ale že je to především sociální problém spojený s podhodnocením péče. Knijn na základě této teze argumentuje: „Péče je základním elementem v podhodnocené konglomeraci femininity“ (Knijn in Hobson 2000: 205). Z tohoto důvodu se rovněž

Lister přiklání k tomu, že je nutné najít určitou rovnováhu, která by ženám dovoľovala poskytovat péči, ale zároveň by je nevyčleňovala na příliš dlouhou dobu z trhu práce. Příkladem zde může být rodičovská dovolená, po jejímž skončení má řada žen, popřípadě i mužů, problémy s návratem na trh. Proto Lister navrhuje vytvoření takového konceptu občanství, jenž by preferoval genderově inkluzivního občana poskytujícího péči a současně majícího vlastní příjem. Do takového konceptu občanství by pak bylo možné začlenit koncept péče a rovněž participaci na trhu spojenou s vlastním příjmem, jež je cílem již výše zmíněného pojmu diferencovaného univerzalizmu. „Vztah mezi veřejnou a soukromou sférou reprezentuje opěrný bod, na němž tento koncept může být postaven ... rozhodujícím faktorem je nespravedlivé rozdělení domácích prací v neprospěch žen“ (Lister 2003: 200). Jedná se o čas a energii, kterou převážně ženy investují do poskytování péče na rozdíl od mužů. Čas je tedy zdrojem aktivního občanství ve prospěch těch, kteří neposkytují péči na úkor těch, jež ji poskytují. Lister proto argumentuje tím, že: „Spravedlivější rozdělení domácích prací by podnítilo jak rovnost, tak také rozdílnost: pomohlo by ženám snadněji vstoupit do veřejné sféry občanství za rovných podmínek s muži a zároveň by stále zdůrazňovalo důležitost poskytování péče...“ (Lister 2003: 200).

Cílem obou knih je redefinice pojmu občanství z feministické perspektivy. Od 50. let minulého století, kdy definice občanství vznikla, došlo ke značným společenským změnám ve všech evropských státech i v USA. I když se zdá, že koncept univerzálního občanství je genderově neutrální, ve skutečnosti je hluboce genderovaný. Proto se Ruth Lister domnívá, že by bylo vhodné nahradit univerzální občanství, jež představuje muže jako normu, diferencovaným univerzalismem, který v sobě slučuje výhody univerzalizmu a zároveň uznání odlišnosti, a poskytuje tak univerzální status v odlišnosti ženám i mužům. Jednou ze zásadních genderových odlišností v konceptu občanství je péče. Péče je společensky připisována spíše ženám na základě dichotomie

bráno zastřešující téma, pro Evropu tolik aktuální, „Konflikt, občanství a občanská společnost“. Předešlá konference, kterou tato asociace uspořádala před dvěma lety v polské Toruni, byla zasvěcena neméně aktuálnímu tématu – sociálním nerovnostem.

Ačkoliv má ESA přibližně 700 členů, konference se aktivně zúčastnilo téměř 1700 přednášejících. Tomuto velkému počtu účastníků a účastnic odpovídal i tematický záběr konference, který byl obdivuhodně široký. Přednášky probíhaly paralelně v několika sekcích – uveďme například sekci věnovanou sociologii sídel, teoretické sociologii, sociologii dětství, sportu, zdraví, technologie, sociologii médií a komunikace, náboženství, profesí nebo metodologické sekce věnované kvalitativní a kvantitativní výzkumné metodologii. Tématu konfliktu, občanství a občanské společnosti byly však věnovány zpravidla pouze plenární přednášky. Příspěvky přednesené v jednotlivých sekcích se od hlavního tématu konference většinou velmi odklonily nebo se ho vůbec netýkaly.

Z genderové perspektivy přistupovaly k tematice občanství plenární přednášky autorek Sary Arber z Univerzity v Surrey (Velká Británie) a Arnlaug Leiry z Univerzity v Oslu (Norsko). Ty ve svých příspěvcích hovořily zejména o problematice péče a vztahu péče a občanství v moderních sociálních státech. Základním pojmem, který Arber i Leira uváděly v souvislosti s tímto tématem, byla redistribuce. V posledních letech jsme podle nich svědky procesu redistribuce péče, a to ve dvou úrovních: v úrovni redistribuce mezi rodinou a státem a redistribuce uvnitř rodiny – mezi muži a ženami, mezi jednotlivými generacemi. V celosvětovém měřítku lze pak hovořit o globální redistribuci péče, která je spojena s migrací pečovatelek z chudých zemí do vyspělých západních států.

tomie femininity a maskulinity. V rámci této genderované dichotomie existují vlastnosti vhodné pro poskytování péče, jakými jsou například láska, trpělivost a submisivita, vlastnosti typicky spojované s femininitou. Péče je ojedinelá tím, že stírá hranice veřejné a soukromé sféry, a proto může být chápána jako poskytovaná služba a mít charakteristiku komodity. Clare Ungerson a Stina Johansson, které se zabývají komifikací péče, se shodují na tom, že ti, kteří poskytují péči, i ti, kteří ji dostávají, jsou spokojenější, pokud je péče komifikována. Dalším typicky femininím znakem péče je její časová náročnost a podhodnocenost, na což upozorňuje Trudie Knijn. Zejména aspekt volného času hraje důležitou roli v konceptu aktivního občanství. Pokud by byla poskytovaná péče spravedlivěji rozdělena mezi ženy a muže, domnívá se Ruth Lister, došlo by k na-

plnění univerzálního občanství definovaného v odlišnosti, tedy k naplnění nového konceptu občanství – diferencovaného univerzalizmu.

Literatura:

- Friedan, B. 1981. *The Second Stage*. New York: Summit Books.
- Hobson, B. (ed.). 2000. *Gender and Citizenship in Transition*. New York: Routledge.
- Hochschild, A. R. 1989. *The Second Shift, Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Viking.
- Lister, R. 2003. *Citizenship: Feminist Perspectives*. Second Edition. New York: Palgrave Macmillan.
- Marshall, T. H. 1950. *Citizenship and Social Class and Other Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.

FILOSOFOVAT Z POZICE ZÁJMU O OSVOBOZENÍ ŽEN / KAROLÍNA ČERNÁ NAGL-DOCEKAL, HERTA. 2007. *FEMINISTICKÁ FILOSOFIE. VÝSLEDKY, PROBLÉMY, PERSPEKTIVY*. PRAHA: SLON.

V tomto roce vydalo nakladatelství SLON knihu Herty Nagl-Docekal *Feministická filosofie. Výsledky, problémy, perspektivy* v překladu Hany Havelkové. V českém kontextu se jedná se o velmi přínosnou publikaci, protože vídeňská filosofka Herta Nagl-Docekal v uvedeném díle shrnuje, jak vyplývá z názvu, problematiku současného diskursu feministické filosofie, což je oblast v širším povědomí české odborné i laické veřejnosti téměř neznámá nebo přinejmenším velice zřídka reflektovaná. Přestože se tímto tématem některé zdejší badatelky a badatelé zabývají, zatím nevznikla takto veřejnosti přístupná a ucelená publikace, dosud zde na toto téma, pokud je mi známo, byly vydávány ojedinelé články a dva soubory statí (Nagl-Docekalová aj. 1994, *Filosofický časopis* 1992), které ale také především vycházejí z překladů zahraničních autorek. Z tohoto důvodu je vydá-

ní *Feministické filosofie* velice vítaným počinem, protože toto dílo by se mohlo stát podnětnou platformou pro rozsáhlejší svěbytnou diskusi v českém a slovenském myšlenkovém prostoru.

Cílem knihy je obhájit status a opodstatnění feministické filosofie a následně rozvinout její kritickou roli v znovupromýšlení filosofických teorií za účelem zabudování *perspektivy spravedlnosti z hlediska pohlaví* do současné filosofie. Feministická filosofie tudíž není jedním z oborů filosofie, ale klade si za cíl prostupovat celou filosofii a vyrovnávat se s rozdílnými filosofickými proudy. Ačkoliv, nebo právě proto, sama feministická filosofie je vytvářena v mnoha odlišných koncepcích, přesto hlavním tématem, které ji sjednocuje a charakterizuje její účel, je podle Nagl-Docekal „filosofování z pozice zájmu o osvobození ženy“ (s. 26 aj.).

Leira svůj příspěvek s názvem „Caring and Social Citizenship: Gender matters“ začala exkurzem do proměny koncepce péče v západních společnostech v průběhu posledních tří desetiletí. Uvedla, že problematika péče začala být do akademického výzkumu a veřejného diskursu prosazována feministicky orientovanými badatelkami v průběhu 70. let. Na oblast péče, do té doby považovanou za soukromou a individuální záležitost každé rodiny, začalo být díky tomu nahlíženo jako na veřejný společenský zájem. Pro 80. léta v západní Evropě byla charakteristická rozsáhlá institucionalizace péče, která vedla k pomalému přesunu zodpovědnosti za péči z rodiny na stát. V současné době se však EU potýká s nedostatkem zdrojů k financování svých sociálních systémů. Dochází k redukci státních výdajů na zdravotní i sociální péči, přičemž situaci komplikuje i problém stárnutí populace v Evropě. Schopnost rodiny zabezpečit péči o své členy se podle A. Leiry v současné době neustále snižuje. Systematická diskuse věnující se ocenění péče a uznání péče jako zodpovědnosti moderního sociálního státu je proto podle této socioložky pro EU zcela klíčová. Jako další důležitý cíl sociálních politik označila i tzv. degenderování péče, tj. narušení tradičního vidění oblasti péče jako specificky ženské domény.

Vedle plenárních přednášek žily svým autonomním životem i jednotlivé tematické sekce zasvěcené nejrozličnějším sociologickým disciplínám. V sekci „Sociologie rodin a soukromého života“, které jsem se zúčastnila, byly zastoupeny rozličné přednáškové bloky, které zahrnovaly témata jako např. rodinné sítě a intergenerační vztahy, partnerská dynamika, diverzita rodinných forem, proměny otcovství, harmonizace práce a rodiny nebo patologické jevy v rodině.

Ze zajímavých přednášek, které zde zazněly, bych ráda připomenula např. prezentaci D. Mortelmanse z Antverpské univerzity (Belgie), který hovořil o dopadech rozvodů na finanční situaci rozvedených partnerů. Právě ekonomické problémy a pokles životní úrovně bývají mnohdy uváděny jako nejčastější komplikace rozvedených žen. Ženy se totiž po rozvodu stávají často výhradními